

<https://doi.org/10.15407/np.73.231>

УДК 027(477):025.5:364-787.2:355.1-05]“364”

Дмитро Волошин,

аспірант, молодший науковий співробітник,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Голосіївський просп., 3, 03039, Київ, Україна

e-mail: dimavoloshin1998@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-9239-8496>

**ПІДТРИМКА БІБЛІОТЕКАМИ ВІЙСЬКОВИХ,
ВЕТЕРАНІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХНІХ РОДИН
(УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД, 2014–2024 РР.)**

Мета статті – виявлення, систематизація та аналіз напрямів підтримки військових, ветеранів і членів їхніх родин, які реалізуються бібліотеками України в період 2014–2024 рр., а також оцінка ефективності таких програм і визначення шляхів їх подальшого вдосконалення.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано системний, логічний та аналітико-оглядовий методи.

Наукова новизна. Здійснено комплексний аналіз українського досвіду підтримки військових, ветеранів та членів їхніх родин бібліотеками за період 2014–2024 рр.

Уперше здійснено систематизацію бібліотечних ініціатив у цьому напрямі та складено перелік бібліотек, які найактивніше реалізують відповідні програми, із зазначенням їхньої ефективності та перспектив удосконалення.

Висновки. У результаті проведеного аналізу виявлено основні напрями підтримки ветеранів, які реалізуються бібліотеками України, зокрема організація культурних і просвітницьких заходів, психологічна допомога, сприяння професійній адаптації та інтеграції у громаді. Це дало змогу оцінити ефективність програм та визначити шляхи їх удосконалення, зокрема через розширення спектра послуг, впровадження інноваційних підходів і зміцнення партнерства з іншими організаціями.

Ключові слова: бібліотеки, ветерани, військові, електронні ресурси, юридична допомога, психологічна допомога, науково-інформаційна діяльність бібліотек, цифровізація, онлайн-послуги, інноваційні напрями роботи.

© Д. Волошин, 2024

Актуальність теми дослідження. Упродовж останніх 10 років важливим аспектом українських суспільних відносин є зростання кількості людей із безпосереднім досвідом бойових дій та прямих чи опосередкованих наслідків цього досвіду. Ці українці, як і їхні близькі, потребують різноманітної підтримки, залежно від особистих обставин та ситуації. Бібліотеки як інформаційні центри, культурні осередки громад, без сумніву, є тими установами, що включені у таку підтримку. Як кількість і важливість цієї категорії співгромадян, так і тривалість досвіду їх підтримки, зокрема й бібліотеками, актуалізують питання наукового узагальнення наявного емпіричного матеріалу у цій царині.

Аналіз досліджень і публікацій. У результаті вивчення наукових джерел з'ясовано, що вітчизняна наука у період 2014–2024 рр. не здійснювала системного дослідження підтримки бібліотеками військових, ветеранів та їхніх родин, зосереджуючись переважно на окремих аспектах цієї теми. Зокрема, зміни в інформаційній діяльності бібліотек під час війни досліджували Н. Бачинська [1], В. Горовий [4], О. Желай [5], які у своїх працях акцентували увагу на адаптації бібліотечних послуг до нових умов війни. Соціокультурну діяльність бібліотек, зокрема і щодо підтримки ветеранів та членів їхніх родин вивчали Л. Кравець [8], Н. Захарова [6], та Т. Вилегжаніна [2]. Аспекти правової допомоги ветеранам та членам їхніх родин у бібліотеках аналізували О. Шеїн [18] і Н. Маринчак [12], які досліджували ефективність ролі бібліотек у наданні консультацій і підтримці ветеранів у вирішенні юридичних питань. Психологічну підтримку військових, ветеранів та їхніх родин, а також застосування бібліотерапії як методу психологічної допомоги досліджували С. Науменко [14], О. Землянська [7], А. Маковський та В. Маковська [11]. Дослідники акцентували увагу на використанні літератури та спеціальних програм для психологічної реабілітації, допомоги у подоланні стресу та психологічних травм, що виникають унаслідок участі у бойових діях. Обслуговування осіб з особливими потребами в бібліотеках досліджували Н. Кунанець, О. Малиновський [9] та В. Литвин [10]. Науковці розглядали доступність бібліотечних послуг для осіб з інвалідністю та інших груп з обмеженими можливостями, зокрема через

адаптовані ресурси, інклюзивні програми та створення комфортних умов для таких користувачів.

Загалом соціальна, інформаційна, соціокультурна підтримка в умовах війни бібліотеками окремих категорій громадян та суспільства є важливою темою для наукового осмислення і напрацьовується багатьма бібліотекознавцями. Можна відзначити помітний пул статей, що стосуються підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО), здійснюваних, зокрема, і в контексті відповідного напрямку досліджень Національної юридичної бібліотеки НБУВ. Однак, незважаючи на спільні риси потреб усіх категорій населення, яких так чи інакше зачепила війна, вважаємо важливим окремо розглядати специфічні потреби військовослужбовців, ветеранів та їхніх сімей (побіжний аналіз термінології демонструє, що вирази «ветеран» та «учасник бойових дій» у сучасному суспільному дискурсі є тотожними, тому далі послуговуватимемось формулюванням «ветерани» як узагальнювальним). Ця особливість проявляється, зокрема, у необхідності надання цілеспрямованої психологічної, соціальної та правової допомоги, а також в адаптації до нових умов життя після повернення з бойових дій.

Зважаючи на те, що досліджуваний напрям бібліотечної роботи найоптимальніше реалізовується бібліотеками, що є інформаційними та культурними центрами громад, виявлення таких практик було здійснено шляхом тематичного пошуку, без обмеження щодо статусу чи місцезнаходження бібліотек.

У результаті стаття побудована на інформації про проекти різних типів бібліотек, а саме: Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського; обласних універсальних наукових (Вінницької ім. В. Отамановського, Запорізької, Рівненської, Тернопільської, Херсонської ім. Олеса Гончара, ім. Д. І. Чижевського в Кропивницькому); обласних бібліотек для молоді (Дніпро), юнацтва (Волинська) та дитячої (Чернігівська); муніципальних бібліотек (київських – бібліотеки на Воскресенці та ім. Павла Тичини Дніпровського району, Бібліотеки 115 для дітей м. Києва; Львівської муніципальної, Охтирської центральної міської, Центральної бібліотеки Полтавської МТГ, КЗК «Кременчуцька міська публічна бібліотека»).

У рамках проведеного комплексного моніторингу, який ґрунтується на вивченні дописів на офіційних вебсайтах бібліотек, звітів про їхню діяльність, бібліотечних новинних ресурсів, законодавчих документів, наукових публікацій та методичних рекомендацій, нами було виявлено, систематизовано та структуровано основні напрями роботи бібліотек у сфері підтримки ветеранів війни та членів їхніх родин у період з 2014 до 2024 рр. **Метою статті** є аналіз та узагальнення цього досвіду з метою виявлення ключових напрямів такої підтримки, оцінки ефективності реалізованих програм та розробки рекомендацій для їхнього подальшого вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Від початку проведення АТО на Сході України бібліотеки активно долучалися до підтримки наших воїнів та тих, хто рятувався від війни, ініціюючи різноманітні волонтерські проекти, які мали на меті як матеріальну, так і культурну допомогу. Приміщення багатьох бібліотечних установ перетворилися на тимчасові штаби для волонтерів, де впроваджувалися ініціативи зі збору одягу, продуктів та ліків для потреб як військових, так і цивільних, які постраждали внаслідок військових дій. Також у бібліотеках організовували швейні майстерні для дрібного ремонту одягу; пошиття необхідних речей для воїнів, що перебувають на лікуванні у шпиталях; виготовлення стягів та збір дитячих малюнків на фронт; виготовлення окопних свічок та бронежилетів; плетіння маскувальних сіток, а також збору матеріалів для протезування поранених військових.

Також бібліотечні фахівці разом із небайдужими громадянами та волонтерами організовували акції зі збору книг для захисників, що були на фронті та проходили лікування у госпіталях. Важливим прикладом цієї діяльності стала довготривала Всеукраїнська акція «Бібліотека українського воїна», ініційована Міністерством культури України у 2015 р., до реалізації якої долучилися численні бібліотеки по всій країні [3].

Тут варто зазначити, що більшість згаданих проєктів були започатковані ще під час російської збройної агресії у 2014 р., поширилися з початком повномасштабного вторгнення та тривають і досі. Завдяки вже напрацьованому досвіду реалізації аналогічної діяльності бібліотеки змогли масштабувати такі ініціативи на більш якісному

рівні, що дало змогу сприяти активнішій взаємодії з волонтерськими організаціями, державними структурами та громадськістю, що, у свою чергу, підвищило ефективність підтримки військових та інших постраждалих осіб унаслідок російської агресії.

Зі зростанням попиту на психологічну допомогу громадянам, які зазнали психологічних травм унаслідок бойових дій, масштабних руйнувань, втрати близьких, вимушеної міграції та постійного стресу, бібліотеки стали платформою для надання психологічної допомоги, пропонуючи безпечний простір для соціальної взаємодії та реабілітації. Така діяльність відіграє важливу роль у процесі інтеграції військовослужбовців, ветеранів та членів їхніх родин до мирного життя, оскільки надає можливість у подоланні психологічних травм і стресових розладів, спричинених військовими діями та допомагає швидкій ресоціалізації до мирного життя.

Насамперед першим важливим кроком у створенні системи комплексної допомоги, спрямованої на інтеграцію цих категорій осіб у мирне життя, зменшення рівня стресу та підвищення рівня адаптації до нових умов після прибуття із зони бойових дій, стало створення системи психологічної підтримки. Зокрема, для її ефективності досвідченими фахівцями у сфері психології за підтримки Міністерства у справах ветеранів України та міжнародних програм розвитку було запроваджено спеціалізовані тренінги для бібліотекарів [13]. Зокрема, такі тренінги були спрямовані на розвиток компетенцій бібліотечних фахівців у галузі керування стресом, особливості комунікації з військовими, соціальної адаптації та інтеграції їх у мирне життя, що стало важливим елементом підтримки ветеранів під час їхнього переходу до цивільного життя. Завдяки цим тренінгам бібліотечні працівники мали змогу здобути необхідні знання та навички, що дало їм змогу професійно та всебічно надавати допомогу як самим ветеранам, так і їхнім родинам.

Завдяки своїй співпраці із психологічними службами бібліотеки стали осередками психологічної підтримки, надаючи як групові, так і індивідуальні консультації, організовуючи спеціальні програми та тренінги, спрямовані на подолання посттравматичного стресу, зниження рівня тривожності та адаптацію до нових соціальних умов ветеранів війни та членів їхніх родин. Особливу увагу на таких

заходах приділяли арттерапевтичним практикам, які сприяють психосоціальній реабілітації захисників через творчі методи, такі як малювання, музика, ліплення та інші форми мистецтва.

Не менш важливою формою психологічного відновлення для ветеранів стало проведення психологічних тренінгів із залученням тварин, у першу чергу собак. За посередництва бібліотек волонтери разом з кінологами та психологами надають учасникам можливість кіністерапії, що, завдяки своїй здатності створювати емоційно безпечне середовище, є потужним інструментом для підтримки психологічного благополуччя ветеранів, а також сприяє їхній швидкій інтеграції в суспільне життя [17].

Упровадження в бібліотеках реабілітаційно-відновлювальних практичних занять та тренінгів для військових, які отримали травми після війни, стало не менш важливою складовою діяльності, яка спрямована для повернення до незалежного та активного життя. Так, наприклад, спільно з громадськими організаціями та тренерами запроваджуються спеціальні заняття для ветеранів, які втратили зір на війні, де б вони навчалися користуватися шрифтом Брайля, мобільними додатками для незрячих, працювати з комп'ютером за допомогою програм екранного доступу, а також GPS-навігаторами. Такі тренінги значно полегшують адаптацію захисників до життя у цифровому світі та дають змогу швидше інтегруватися в соціальне середовище, забезпечуючи рівні можливості для всіх [16].

Бібліотеки також активно займаються освітньою діяльністю, організовуючи заняття з основ комп'ютерної грамотності для постраждалих від військових дій користувачів, які включають базове володіння комп'ютерними програмами, пошук інформації в інтернеті, користування електронною поштою, сайтами соціальних мереж. Такі освітні ініціативи мають важливе значення для подальшої інтеграції ветеранів, адже вони забезпечують комплексну підтримку в аспектах цифрової грамотності, що є невід'ємною частиною сучасного інформаційного середовища. Водночас такі заходи сприяють зниженню інформаційного бар'єру, забезпечуючи ветеранам та членам їхніх родин доступ до важливої інформації і ресурсів, що підтримують їхню реабілітацію та соціалізацію. Наприклад, здобуті знання та навички дають змогу ветеранам ефективно користуватися

онлайн-ресурсами для отримання необхідної інформації, взаємодії з державними органами та соціальними службами, подавати заяви на отримання соціальних виплат, пільг, субсидій через спеціалізовані платформи та електронні сервіси, що забезпечує своєчасне і ефективно отримання всіх належних пільг і допомоги від держави.

Вагомим напрямом діяльності бібліотек у наданні допомоги ветеранам стала соціальна та юридична підтримка. Значна кількість військовослужбовців та їхніх родин стикаються з правовими та соціальними викликами, що потребують кваліфікованої інформаційної допомоги. Тому бібліотеки є важливими посередниками у комунікації зі спеціалізованими службами, надаючи можливість отримати швидко та кваліфіковану допомогу.

Завдяки своїй співпраці з юридичними фахівцями, правозахисними організаціями та державними установами бібліотеки можуть забезпечити правову допомогу, що сприяє вирішенню питання соціального захисту, правових аспектів працевлаштування та трудових питань військовослужбовців, доступу до медичних (зокрема протезування) і психологічних послуг. Також ветеранам та членам їхніх родин надається інформаційно-консультативна допомога з питань змін у пенсійній системі, пільгового забезпечення громадян, відновлення втрачених документів, надання різних видів допомоги, оформлення субсидій, компенсацій тощо. У результаті такої системної взаємодії з юридичними фахівцями та соціальними працівниками бібліотеки не лише розширюють спектр послуг, але й формують інтегрований підхід до вирішення правових та соціальних питань, що постають перед ветеранами та їхніми родинами, забезпечуючи їм комплексну підтримку в умовах кризових ситуацій.

Особливого значення у діяльності бібліотек щодо підтримки ветеранів та членів їхніх родин набуло впровадження культурних та інформаційних проєктів, які сприяють формуванню сприятливого інформаційного простору та можливостям активної участі в суспільному житті, посилюючи відчуття належності до громади.

Так, наприклад, значного поширення ще з періоду початку АТО набули такі культурні ініціативи, як фотовиставки, присвячені воїнам, які відображають емоційний та психологічний стан учасників

бойових дій, а також презентації книг, написаних ветеранами, що надають можливість поділитися особистими історіями та досвідом. Крім того, організовуються зустрічі з громадськими організаціями та культурними діячами, публічні бесіди з військовими, а також зустрічі ветеранів з дітьми. Такі події є відкритими майданчиками для спілкування між військовими, їхніми родинами та широкою громадськістю, забезпечуючи формування сприятливого інформаційного середовища і підтримку емоційного благополуччя ветеранів та їхніх родин, а також стимулювали їхню соціальну реінтеграцію та активну участь у громадському житті.

Тут слід зазначити, що більшість заходів також мають на меті утвердження значущості національно-патріотичного виховання, яке є важливим елементом підтримки морального духу як ветеранів, так і суспільства в цілому. Завдяки організації лекцій, публічних бесід і зустрічей, присвячених питанням національної самосвідомості, героїзму та відданості батьківщині, бібліотеки сприяють зміцненню патріотичних цінностей, що, у свою чергу, допомагає ветеранам адаптуватися до нових соціальних умов, відчувати свою значущість і внесок у майбутнє країни [2, с. 4]. За нашими спостереженнями, такі бібліотечні ініціативи стали справді ефективним інструментом у соціальній підтримці та інтеграції ветеранів та членів їхніх родин, пояснюючи цим свою довготривалість та затребуваність серед цих категорій населення.

Крім того, у приміщеннях бібліотек організовували перегляди та обговорення фільмів за участі ветеранів, що забезпечують платформу для соціальної взаємодії, де військові мають змогу зустріти своїх побратимів та однодумців, обмінятися досвідом, поглядами на пережите, а також поділитися труднощами адаптації до цивільного життя. Такі заходи сприяють неформальному спілкуванню, що, у свою чергу, підвищує відчуття взаємопідтримки та солідарності, допомагає зменшити психологічний тиск та сприяє колективній рефлексії ветеранів на події війни та повернення до цивільного життя.

Водночас бібліотеки відіграли важливу роль у реалізації ряду інформаційних проєктів, які мали на меті документування та фіксацію подій російської збройної агресії на території України.

Зокрема, такі ініціативи передбачали фіксацію життєвих історій різних людей, включаючи волонтерів, військових, ветеранів, ВПО, активістів та інших непересічних громадян; свідчень про злочини російських військових проти України; документування основних подій під час оборони, окупації та деокупації українських територій; розповіді про громадський супротив мирного населення; поширення інформації про захисників та захисниць, які віддали власні життя за визволення України від окупаційних військ. У цьому випадку бачимо системність такої роботи, що пояснюється комплексним підходом до збору, збереження та документування інформації про події війни, що у свою чергу пояснює її ефективність у формуванні повної картини війни, а також можливості подальшого аналізу та дослідження виявлених даних.

На нашу думку, зазначені проєкти мають не лише культурно-історичну цінність, а й значний вплив на психологічну підтримку ветеранів та їхніх родин. Зокрема, це можна пояснити тим, що бібліотеками створюється безпечний простір для тих, хто був готовий поділитися своїм досвідом в умовах військових дій, переживаннями та страхами, що надавало можливість людям висловити свої емоції та відчувати підтримку з боку бібліотечних фахівців та спільноти. Такий підхід сприяє зниженню психологічного напруження та створення умов для колективної рефлексії, що, у свою чергу, зміцнює відчуття єдності та взаємопідтримки серед ветеранів, їхніх родин та інших членів громади.

З огляду на зазначені нами напрями підтримки військово-службовців, ветеранів та членів їхніх родин у бібліотеках України, треба підкреслити актуальність питання безбар'єрності у цих установах, яка передбачає створення рівних умов для безперешкодного доступу до різних сфер життєдіяльності всіх груп населення, незалежно від їхнього фізичного, інтелектуального чи психологічного стану. У контексті цього питання у 2021 р. була розроблена «Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору до 2030 року», яка стала вагомим кроком у напрямі системних змін в Україні, у рамках якої були ініційовані професійні дискусії та інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення

обізнаності та впровадження інклюзивних стандартів у публічні простори [15].

На сьогодні можна спостерігати активну тенденцію адаптації бібліотечних просторів для потреб груп населення з обмеженими можливостями, що набуває особливої значущості в умовах війни, оскільки військові дії призвели до зростання кількості осіб із травмами, і проблема безбар'єрності набула безпрецедентної актуальності. Бібліотеки переоблаштовують свої приміщення, забезпечуючи вільний доступ для маломобільних людей шляхом встановлення пандусів, спеціальних підйомників, а також облаштовуючи безбар'єрні входи та зручні зони для пересування. Для осіб із порушеннями зору та слуху впроваджується спеціалізоване комп'ютерне обладнання та програмне забезпечення. Наприклад, пропонуються електронні відеозбільшувачі з можливістю індивідуальних налаштувань, комп'ютери, оснащені програмами синтезу мовлення, що підтримують багатомовне озвучування тексту, пристрої для прослуховування аудіокниг, а також друковані видання, виконані шрифтом Брайля [10].

З огляду на це можемо ствердити, що розвиток безбар'єрного середовища та забезпечення можливості рівного доступу до культурних, освітніх та інформаційних ресурсів для всіх категорій населення посідає вагоме місце в питанні комплексної підтримки бібліотеками військовослужбовців, ветеранів та членів їхніх сімей, тим самим сприяючи повноцінній адаптації в умовах мирного життя.

На підставі проведеного аналізу можна здійснити оцінку ефективності вищезгаданих бібліотечних ініціатив. Так, особливістю волонтерських проєктів є їх тимчасовий характер, оскільки більшість із них не належать до основної діяльності бібліотек. Ці ініціативи набули найбільшої популярності на початкових етапах АТО та під час повномасштабного вторгнення, коли основні зусилля громадськості були спрямовані на підтримку військовослужбовців. Важливо відзначити у цьому випадку високий рівень згуртованості бібліотек, які оперативно адаптувалися до нових умов і активно долучилися до волонтерської діяльності. Слід зазначити, що, попри мінливий характер таких ініціатив, вони залишаються важливим підґрунтям

для подальшого розвитку і вдосконалення механізмів підтримки військовослужбовців, ветеранів та їхніх родин.

З огляду на діяльність бібліотек у напрямі психологічної допомоги та реабілітаційних заходів, слід підкреслити їхній довготривалий характер та необхідність подальшого розвитку в умовах зростання кількості осіб, які потребують такої підтримки. Масштабування цієї ініціативи вказує на її перспективність, оскільки з кожним роком кількість людей, які потребують психологічної допомоги, зокрема військових, лише збільшуватиметься, що потребує системного вдосконалення наданих послуг у цьому напрямі. Завдяки здобутим успішним кейсам та широкій розгалуженості своєї мережі бібліотеки мають потенціал стати важливими інституціями у процесі реабілітації та ресоціалізації ветеранів, і тому доцільно розглядати розвиток психологічних послуг як перспективний напрям їхньої діяльності. У цьому контексті варто зосередитися на розширенні співпраці з професійними фахівцями та організаціями в галузі психології, а також на підвищенні кваліфікації бібліотечних працівників для надання більш комплексної допомоги тим, хто повертається до мирного життя після військових дій.

Щодо культурних та інформаційних проєктів, а також освітньої діяльності бачимо, що вони набули системного характеру і вже інтегровані у структуру постійної діяльності бібліотечних установ, ставши невід'ємною частиною їхнього функціонування з високою залученістю користувачів. Інтеграція таких проєктів у процес реабілітації та ресоціалізації ветеранів та членів їхніх родин має значний потенціал. Оскільки в умовах зростання потреб у психоемоційній підтримці роль таких проєктів стає ще більш актуальною, адже вони здатні створити платформу для міжособистісної взаємодії та соціальної інтеграції. Для збереження актуальності та масштабування таких проєктів, зокрема для підвищення видимості в суспільстві, необхідно вдосконалювати їхній зміст і формати, адаптуючи їх до сучасних потреб суспільства, що має на меті посилення цифровізації культурного контенту, а саме створення віртуальних просторів для доступу до інформації та проведення культурних заходів, а також розширення можливостей для участі

ветеранів та членів їхніх родин у створенні і поширенні цього контенту.

Оцінюючи ефективність діяльності бібліотек у напрямі надання соціальної та юридичної допомоги ветеранам та їхнім родинам, можна відзначити, що завдяки активній співпраці з юридичними фахівцями, правозахисними організаціями та державними установами, бібліотеки істотно розширили можливості своєї підтримки, що стало важливим елементом у забезпеченні соціального захисту ветеранів, сприяючи вирішенню широкого спектра правових питань. Однак цей напрям потребує подальшого розвитку, зокрема в інтеграції цифрових технологій для підвищення ефективності консультаційних послуг та пошуку нових форматів взаємодії з правозахисними і державними інституціями. Розширення правових консультацій та інформаційної підтримки може стати важливим інструментом у покращенні реінтеграції ветеранів, сприяючи їх соціальній адаптації та правовому захисті.

Особливої уваги потребує питання безбар'єрності в бібліотеках, без реалізації якої неможливо забезпечити системну підтримку ветеранів та членів їхніх родин. Проведений аналіз демонструє активний розвиток цієї ініціативи в бібліотечних установах, проте для забезпечення стійкого та ефективного впровадження заходів безбар'єрності необхідні додаткові ресурси, зокрема стабільне державне фінансування, яке сприятиме подальшому розвитку інфраструктури та створенню рівних можливостей доступу для всіх категорій користувачів.

Висновки. На основі проведеного аналізу інформаційних джерел, зокрема офіційних вебсайтів бібліотек, новинних ресурсів, законодавчих актів України, а також публікацій на офіційних сторінках бібліотек у соціальних мережах, нами було виявлено та систематизовано основні напрями підтримки ветеранів, які реалізуються бібліотеками. У процесі дослідження ми здійснили детальний пошук в інтернеті за визначеними напрямками підтримки з метою встановлення, які саме бібліотеки в Україні активно впроваджують такі ініціативи. За результатами цього аналізу було складено список бібліотек, які найбільш активно залучені до надання допомоги ветеранам. Ця робота дає змогу оцінити ефективність їхніх програм

та окреслити можливі шляхи вдосконалення надання послуг у цьому напрямі.

Список бібліографічних посилань

1. Бачинська Н. Професійні ресурси бібліотечно-інформаційної діяльності: трансформації в освіті та різноманітність функціонування у цифровому середовищі. *Вісн. Книжк. палати*. 2022. № 8. С. 13–19.

2. Вилегжаніна Т. І. Деякі аспекти національно-патріотичної діяльності публічних бібліотек України. *Бібл. планета*. 2015. № 4. С. 4–6.

3. Всеукраїнська акція «Бібліотека українського воїна». Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого. URL: <https://nlu.org.ua/article.php?id=152> (дата звернення: 01.10.2024).

4. Горовий В. Особливості використання електронних ресурсів національних бібліотек в умовах воєнного протистояння. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2022. Вип. 64. С. 11–27. <https://doi.org/10.15407/nr.64.011>

5. Желай О. П. Бібліотечно-аналітичне обслуговування в умовах військового та інформаційного протистояння. На прикладі СІАЗ НБУВ. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 69. С. 228–245. <https://doi.org/10.15407/nr.69.228>

6. Захарова Н., Середа Т. Соціокультурна діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в умовах воєнного стану. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 68. С. 114–124. <https://doi.org/10.15407/nr.68.114>

7. Землянська О. В. Обґрунтування системи психологічної реабілітації правоохоронців–учасників антитерористичної операції. *Психол. часопис* 5, № 6 (2019). С. 148–160.

8. Кравець Л. Адаптація системи функцій українських бібліотек в умовах воєнного стану. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 68. С. 150–159. <https://doi.org/10.15407/nr.68.150>

9. Кунанець Н., Малиновський О. Електронні бібліотеки: обслуговування осіб з особливими потребами. *Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Комп'ютерні науки та інформаційні технології*. 2014. № 800. С. 27–34.

10. Литвин А. В. Порівняльний аналіз зарубіжних моделей біблі-

отечно-інформаційного забезпечення користувачів з вадами зору. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2008. № 5(7). С. 226–235. URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/520> (дата звернення: 01.10.2024).

11. Маковський А., Маковська В. Надання психологічної допомоги військовослужбовцям засобами бібліотерапії. *Наук. пр. Міжрег. академії управління персоналом. Психологія*. 2023. 2(58), С. 14–18. <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2023.2.2>

12. Маринчак Н. В. Публічна бібліотека – осередок правової освіти та політичної культури населення. *Бібліотека в системі соціалізації особистості та соціального розвитку громад* : матеріали обл. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 25 верес. 2019 р.) / Упр. культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ. Хмельницький : ПП Стрихар А.М., 2019. С. 65–67.

13. Мінветеранів запрошує долучитися до тренінгу від Програми розвитку ООН. *Міністерство у справах ветеранів України*. URL: <http://surl.li/eteqii> (дата звернення: 01.10.2024).

14. Науменко С. Медичні бібліотеки України в умовах війни. *Бібл. вісн*. 2022. № 3. С. 97–101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2022_3_12 (дата звернення: 01.10.2024).

15. Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні. *Міністерство розвитку громад та територій України*. URL: <http://surl.li/igjpyk> (дата звернення: 10.10.2024).

16. Підтримка бібліотеками ветеранів та членів їх родин. *Блог Нац. б-ки України ім. Ярослава Мудрого*. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=8020> (дата звернення: 08.10.2024).

17. Собаки-терапевти або каністерапія у бібліотеці. *Блог Нац. б-ки України ім. Ярослава Мудрого* URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=7904> (дата звернення: 08.10.2024).

18. Шеін О. М. Ефективність надання правової допомоги в бібліотеці. *Публічні бібліотеки Хмельниччини в умовах реформування місцевого самоврядування: практика, досвід, перспективи* : матеріали обл. наук.-практ. конф. 25 верес. 2018 р. / Упр. культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ. – Хмельницький : ПП Стрихар А.М., 2018. С. 97–100.

References

1. Bachynska, N. (2022). Profesiini resursy bibliotechno-informatsiinoi diialnosti: transformatsii v osviti ta riznomanitnist funktsionuvannia u tsyfrovomu seredovyschi [Professional resources of library and information activities: transformations in education and diversity of functioning in the digital environment]. *Visnyk Knyzhkovoi palaty – Bulletin of the Book Chamber*, 8, 13-19 [in Ukrainian].
2. Vylehzhnina, T. I. (2015). Deiaki aspekty natsionalno-patriotychnoi diialnosti publichnykh bibliotek Ukrainy [Some aspects of national-patriotic activities of public libraries in Ukraine]. *Bibliotechna planeta – Library Planet*, 4, 4-6 [in Ukrainian].
3. Vseukrainska aktsiia “Biblioteka ukrainskoho voina” [All-Ukrainian action “Library of the Ukrainian Warrior”]. *Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho – Yaroslav the Wise National Library of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://nlu.org.ua/article.php?id=152> (Last accessed: 01.10.2024).
4. Horovyi, V. (2022). Osoblyvosti vykorystannia elektronnykh resursiv natsionalnykh bibliotek v umovakh voiennoho protystoiannia [Features of using electronic resources of national libraries during military confrontation]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 64, 11-27. <https://doi.org/10.15407/np.64.011>
5. Zhelai, O. (2023). Bibliotechno-analitychne obsluhovuvannia v umovakh viiskovoho ta informatsiinoho protystoiannia. Na prykladi SIAZ NBUV [Library and analytical service in the conditions of military and information confrontation (case of SIAZ NBUV)]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 69, 228-245 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.69.228>
6. Zakharova, N., Sereda, T. (2023). Sotsiokulturna diialnist Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho v umovakh voiennoho stanu [Sociocultural activities of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine under martial law]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions*

of *V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 68, 114-124 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.68.114>

7. Zemlianska, O. V. (2019). Obgruntuvannia systemy psykholohichnoi reabilitatsii pravookhorontsiv-uchasnykiv antyterorystychnoi operatsii [Substantiation of the system of psychological rehabilitation of Law Enforcement Officers – participants of the Anti-Terrorist Operation]. *Psykholohichniy chasopys – Psychological Journal*, 5(6), 148-160 [in Ukrainian].

8. Kravets, L. (2023). Adaptatsiia systemy funktsii ukrainskykh bibliotek v umovakh voiennoho stanu [Adaptation of the system of functions of Ukrainian libraries in martial law]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 68, 150-159 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.68.150>

9. Kunanets, N., & Malynovskyi, O. (2014). Elektronni biblioteky: obsluhovuvannia osib z osoblyvymy potrebamy [Electronic libraries: service for people with special needs]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politehnika". Kompiuterni nauky ta informatsiini tekhnolohii – Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Computer Science and Information Technology*, 800, 27-34 [in Ukrainian].

10. Lytvyn, A. V. (2008). Porivnialnyi analiz zarubizhnykh modelei bibliotechno-informatsiinoho zabezpechennia korystuvachiv z vadamy zoru [Comparative analysis of foreign models of library and information support for visually impaired users]. *Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy – Actual Problems of Education and Upbringing of People with Special Needs*, 5(7), 226-235 [in Ukrainian]. Retrieved from <http://ap.uu.edu.ua/article/520> (Last accessed: 01.10.2024).

11. Makovskyi, A., & Makovska, V. (2023). Nadannia psykholohichnoi dopomohy viiskovosluzhbovtsiam zasobamy biblioterapii [Providing psychological assistance to military personnel by means of bibliotherapy]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Psykholohiia – Scientific Papers of the Interregional Academy of Personnel Management. Psychology*, 2(58), 14-18 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2023.2.2>

12. Marynychak, N. V. (2019). Publichna biblioteka – osередok pravovoi

osvity ta politychnoi kultury naselennia [Public library – a center of legal education and public political culture]. *Library in the System of Socialization of Personality and Social Development of Communities. Proceedings of the Regional Scientific and Practical Conference, 25 September 2019* (pp. 65-67). Khmelnytskyi [in Ukrainian].

13. Minveteraniv zaprosuie doluchytysia do treninhu vid Prohramy rozvytku OON [The Ministry of Veterans Affairs invites one to join a training from the UNDP]. *Ministerstvo u spravakh veteraniv Ukrainy – Ministry of Veterans Affairs of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved from <http://surl.li/eteqii> (Last accessed: 01.10.2024).

14. Naumenko, S. (2022). “Medychni biblioteky Ukrainy v umovakh viiny” [“Medical libraries of Ukraine in war”]. *Bibliotechnyi visnyk – Library Journal*, 3, 97-101[in Ukrainian]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2022_3_12 (Last accessed: 01.10.2024).

15. Natsionalna stratehiia zi stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini [National Strategy for Creating a Barrier-Free Space in Ukraine]. *Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy – Ministry for Development of Communities and Territories of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved from <http://surl.li/igjpyk> (Last accessed: 10.10.2024).

16. Pidtrymka bibliotekamy veteraniv ta chleniv yikh rodyn [Library support for veterans and their families]. *Bloh Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho – Blog of the Yaroslav the Wise National Library of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://oth.nlu.org.ua/?p=8020> (Last accessed: 08.10.2024).

17. Sobaky-terapevty abo kanisterapiia u bibliotetsi [Therapy dogs, or Canine therapy in the library]. *Bloh Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho – Blog of the Yaroslav the Wise National Library of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://oth.nlu.org.ua/?p=7904> (Last accessed: 08.10.2024).

18. Shein, O. M. (2018). Efektyvnist nadання pravovoi dopomohy v bibliotetsi [Effectiveness of providing legal assistance in the library]. *Public Libraries of Khmelnytsky Region in the Conditions of Reforming Local Self-Government: Practice, Experience, Prospects. Proceedings of the Regional Scientific and Practical Conference, 25 September 2018* (pp. 97-100). Khmelnytskyi [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 29.10.2024.

Dmytro Voloshyn,

Postgraduate, Junior Researcher,

National Legal Library

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holosiivskyi Ave., 03 039 Kyiv, Ukraine

e-mail: dimavoloshin1998@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-9239-8496>

**Library Support for Military Personnel, Veterans,
and their Families (Ukrainian Experience, 2014-2024)**

Purpose of the article. The objective of the article is to identify, systematize, and analyze the directions of library support provided to military personnel, veterans, and their families in Ukraine during the period of 2014-2024. It also aims to assess the effectiveness of these programs and determine ways to improve them. Despite the common features of the needs of all categories of the population, which were somehow affected by the war, we consider it important to consider separately the specific needs of military personnel, veterans, and their families. These features are manifested, in particular, in the need to provide targeted psychological, social and legal assistance, as well as in adaptation to new living conditions after coming back from hostilities. *Research Methods.* To achieve the stated objective, systematic, logical, and analytical-review methods were employed. *Scientific Novelty.* A comprehensive analysis of Ukrainian libraries' experience in supporting military personnel, veterans, and their families during the 2014-2024 period was conducted. For the first time, library initiatives in this field were systematized, and a list of libraries most actively implementing such programs, was compiled, highlighting their effectiveness and potential areas for enhancement. *Conclusions.* The analysis revealed the main directions of support for veterans provided by libraries in Ukraine, including organizing cultural and educational events, offering psychological assistance, facilitating professional adaptation, and fostering community integration. These findings enabled the evaluation of program effectiveness and identified ways to enhance them, such as expanding the range of services, implementing innovative approaches, and strengthening partnerships with other organizations.

Keywords: libraries, veterans, military personnel, electronic resources, legal assistance, psychological assistance, scientific and informational library activities, digitalization, online services, innovative directions of work.